

LUCEAFĂRUL, de Mihai Eminescu

1. Specie literară

Poemul romantic *Luceafărul* este o **alegorie** pe tema geniului, dar și o **meditație filosofică** asupra condiției umane duale (omul supus unui destin pe care tinde să-l depășească).

2. Izvorul de inspirație

Poemul este inspirat din **basmul** românesc *Fata în grădina de aur*, cules de austriacul Richard Kunisch. Basmul cuprindea povestea unei frumoase fete de împărat izolată de tatăl ei într-un castel, de care se îndrăgostește un zmeu; fata însă, se sperie de nemurirea zmeului și îl respinge. Zmeul merge la Demiurg, dorește să fie dezlegat de nemurire, dar este refuzat. Întors pe pământ, zmeul o vede pe fată cu un fecior de împărat, cu care fugise în lume. Furios, zmeul se răzbună pe ei crunt: peste fată prăvălește o stâncă, iar pe fecior îl lasă să moară în Valea Amintirii.

Eminescu valorifică acest basm într-un poem intitulat tot *Fata în grădina de aur*, dar modifică finalul, deoarece răzbunarea nu i se pare potrivită cu superioritatea ființei nemuritoare, așa că zmeul din poemul lui Eminescu rostește cu amărăciune:

„Fiți fericiți – cu glasul stins a spus –
Atât de fericiți, cât viața toată
Un chin s-aveți - de-a nu muri deodată.”

Din perspectivă folclorică, este prezent de asemenea **motivul zburătorului**.

Din punct de vedere **filosofic**, la baza poeziei stă concepția lui Schopenhauer conform căreia cunoașterea lumii este accesibilă numai omului superior, care fiind prin natura sa obiectiv, aspiră spre cunoaștere, este solitar și nemuritor, în timp ce omul comun este subiectiv, la el primează dorința oarbă de a trăi, iar împlinirea se realizează prin iubire.

Din punct de vedere **mitologic** (Eminescu valorifică izvoare mitologice diferite: greacă, indică și creștină), întrupările Luceafărului, principiul Totului, Demiurgul (Dumnezeu), sunt personaje ridicate la rangul de simbol.

3. Titlul

Luceafărul mai apare în poem și sub numele de **Hyperion**. Ce este Hyperion? Este „hyper”-„on”, cel care merge pe de-așupra, în limba greacă, cel care nu este fixat într-o condiție individuală, ca noi toți, ci care trece peste destinele noastre. Este așadar, o natură generală, un „duh”, un „suflet”, ca oricare astru pentru greci, dar un suflet care nu are generalitatea stabilă a celorlalți aștri, ci rătăcește ca o planetă (stea rătăcitoare), în veșnica lui desprindere de „orice”.

4. Tema

Tema poemului este una romantică: **problematica geniului** în raport cu lumea; există și teme secundare, de asemenea romantice: **natura și iubirea, cosmogonia, cunoașterea**.

5. Structură și semnificații

Structurat pe planuri antitetice (**terestru – cosmic, uman – fantastic**), poemul prezintă dramatica poveste de iubire dintre fata de împărat și luceafărul din cer.

Poemul cuprinde patru părți: în prima și în ultima parte cele două planuri interferează, pe când în părțile a doua și a treia ele se separă net, partea a doua fiind consacrată planului terestru, Cătălinei ce acceptă iubirea lui Cătălin, iar partea a treia, planului cosmic, ce prezintă călătoria interstelară a Luceafărului spre Demiurg cerându-i să-l dezlege de nemurire.

Partea I

Începutul poemului se află sub semnul basmului, timpul este nedeterminat, mitic:

„A fost odată ca- povești
A fost ca niciodată...”

Portretul fetei de împărat, realizat prin superlativul absolut de factură populară „o preafrumoasă fată”, scoate în evidență o autentică unicitate terestră.

Întâlnirea dintre cei doi are loc în visul fetei; simbolic, fata aspiră spre absolut, iar spiritul superior simte nevoia compensatorie a materialității. Pe de altă parte, iubirea fetei are accent de lumesc („Îl vede azi, îl vede mâni / Astfel dorința-i gata”), pe când iubirea Luceafărului are nevoie de un lung proces de „cristalizare” („El iar privind de săptămâni / Îi cade dragă fata”).

Cadrul este întunecat, nocturn, specific romantic, favorabil visului. Motivul serii și al castelului accentuează romantismul conferit de prezența Luceafărului („Și cât de viu s-aprinde el / În orișicare sară / Spre umbra negrului castel / Când ea o să-i apară”). Motivul zburătorului apare alături de simbolul oglinzii („Și din oglindă luminiș / Pe trupu-i se revarsă, / Pe ochii mari bătând închiși / Pe fața ei întoarsă”).

La cele două chemări ale fetei Luceafărul răspunde prin două metamorfoze opuse: mai întâi se întrupează din cer și din mare, asemenea lui Neptun, ca un tânăr voievod (trimiteri la modelul popular de frumusețe masculină); această ipostază angelică („păr de aur moale”, „umbra feței străvezii”) contrastează cu paloarea feței, scânteierea ochilor fiind interpretată de fată ca semn al morții („Străin la vorbă și la port / Lucești fără de viață / Căci eu sunt vie, tu ești mort / Și ochiul tău mă-nghetaș”). Cea de-a doua întrupare va fi din soare și din noapte; o ipostază antitetice celei dintâi, aceasta

este circumscrisă demoniului, după cum o percepe fata („O, ești frumos cum numa-n vis / Un demon se arată...”). De ambele dați, Luceafărul o cheamă în lumea lui oferindu-i valorile acestei lumi („Colo-n palate de mărgean / Te-oi duce veacuri multe, / Și toată lumea în ocean / De tine o s-asculte”), dar de fiecare dată fata refuză deoarece nu-l poate înțelege („Deși vorbești pe înțeles / Eu nu te pot pricepe”).

Dragostea lor semnifică atracția contrariilor. El este cel care formulează ca o sinteză diferența care-i separă : „... eu sunt nemuritor / Și tu ești muritoare”, dar din iubire, acceptă supremul sacrificiu; dacă fata (omul comun) nu se poate înălța la condiția lui, Luceafărul (omul de geniu) este capabil, din iubire și din dorința de cunoaștere absolută, să se coboare la condiția inferioară de muritor.

Partea a II-a

Prezintă idila dintre fata de împărat numită acum Cătălina și pajul Cătălin, idilă ce arată repeziciunea cu care se stabilește lagătura sentimentală între exponenții lumii terestre. Asemănarea numelor sugerează apartenența la aceeași categorie: a omului comun.

Portretul lui Cătălin este realizat în stilul vorbirii populare, în antiteză cu cel al Luceafărului. În timp ce acesta este descris prin elemente de mit întruchipând infinitul, eternitatea, Cătălin reprezintă lumea mediocrității pământene: „viclean copil de casă”, „Băiat din flori și de pripas/ Dar îndrăzneț cu ochii”, „cu obrăjei ca doi bujori”.

Ca mod de expunere predomină dialogul; idila se desfășoară sub forma unui joc („mai nu vrea, mai se lasă”).

Deși acceptă iubirea lui Cătălin, fata aspiră încă la iubirea ideală față de Luceafăr, fapt ce ilustrează dualitatea ființei umane: aspirația spre absolut, dar și acceptarea condiției de ființă limitată. Ea conștientizează diferența dintre lumea ei și cea a Luceafărului: „În veci îl voi iubi și-n veci/ Va rămânea departe”.

Partea a III-a

Ilustrează planul cosmic și prezintă drumul parcurs de Luceafăr spre Demiurg pentru a-i cere acestuia renunțarea la nemurire în numele iubirii. Spațiul parcurs de Hyperion este o călătorie regresivă temporal, în cursul căreia el trăiește momentul creației primordiale („Vedea ca-n ziua cea dintâi/ Cum izvorau lumine”). Luceafărul „părea un fulger nentrerupt”, amintind dinamismul luminii, ca primă existență în timp și spațiu. Punctul în care el ajunge este spațiul atemporal, momentul dinaintea nașterii lumilor: „Căci unde-ajunge nu-i hotar,/ Nici ochi spre a cunoaște,/ Și vremea ncearcă în zadar/ Din goluri a se naște”.

Supremul sacrificiu este enunțat în **strofa 73**: „Reia-mi al nemuririi nimb/ Și focul din privire,/ Și pentru toate dă-mi în schimb/ O oră de iubire...”.

Demiurgul îi explică lui Hyperion absurditatea cererii lui: aspirația lui este imposibilă, căci el face parte din ordinea primordială a cosmosului, iar ruperea sa ar duce din nou la haos; Demiurgul nu-i poate oferi moartea, pentru că astfel ar produce moartea lumii. În final, Demiurgul oferă argumentul decisiv prin care-i dovedește Luceafărului superioritatea sa, chiar și în iubire: „Și pentru cine vrei să mori?/ Întoarce-te, te-ndreaptă/ Spre-acel pământ răătăcitor/ Și vezi ce te așteaptă”.

Partea a IV-a

Este construită simetric față de prima, prin interferența planurilor terestru și cosmic.

Idila Cătălin-Cătălina are loc într-un cadru romantic, departe de lume, sub crengile de tei înflorite, în singurătate și liniște, în pacea codrului, sub lumina blândă a lunii. Declarația de dragoste a lui Cătălin, pătimașa lui sete de iubire exprimată prin metaforele „noaptea mea de patimi”, „durerea mea”, „iubirea mea dintâi”, „visul meu din urmă”, arată un altfel de Cătălin, mai profund.

Cătălina are încă nostalgia Luceafărului și-l invocă pentru a treia oară, de astă dată chemându-l „în codru și în gând”, pentru a-i lumina, nu viața, ci norocul, evident, alături de Cătălin, Luceafărul devenind astfel o simplă stea norocoasă.

Atitudinea geniului este una de interiorizare, de indiferență și de asumare a eternității; omul comun e incapabil să-și depășească limitele, iar omul superior disprețuiește această incapacitate: „Ce-ți pasă ție, chip de lut,/ Dac-oi fi eu sau altul?”. El descoperă cu durere că viața omului urmează o mișcare circulară, orientată spre tot ce e întâmplare sau accidental: „Trăind în cercul vostru strâmt/ Norocul vă petrece, / Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece”

6. Concluzii

Eminescu însuși a precizat într-o notă pe marginea manuscrisului problematica centrală a poemului: „Aceasta este povestea, iar înțelesul alegoric ce i-am dat este că geniul nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă, pe pământ nu e capabil de a ferici pe cineva, nici capabil a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc.”

Trecerea geniului prin lume, ca și trecerea lui Hyperion – pe deasupra-mergătorul – lasă în urmă-i o dâră de lumină. Trecerea lui Eminescu prin lumea noastră, cu toată nefericirea și dezordinea din ea, a însemnat instituirea unei noi ordini, a unei noi înțelegeri a sensibilității ființei umane. Dacă astăzi ființa românească își păstrează încă identitatea, este într-o măsură poate încă nedeplin lămurită, dar sigură, pentru că a trecut un Eminescu prin lumea ei.

